

מסורת הש"ס

- א. עיין זבחים ל"א.
- ב. עיין ירושלמי דמאי פ"ז ה"ו.
- ג. תוספתא תמורה פ"ג ח.

גרסות

דברי הכל תפוס לשון ראשון יש בכתיב: דחילא דברי הכל תפוס לשון ראשון.

אלא אם כן חלתה זו בכתיב: אם לא תחול זו.

ואמר תמורת עולה תמורת שלמים בכתיב, וכן גורס הרמב"ם: ואמר תמורת עולה ותמורת שלמים.

הוא ליה כאומר תחול זו ואחר כך תחול זו בכתיב ובשי"מ נוסף: ותפוס לשון ראשון.

תרעה עד שתסתאב בכתיב ועוד חסרות מילים אלו.

ורבי יוסי סבר אי אמר בכתיב: ור' יוסי קסבר אמינא וכן הוא בב"ח.

קדושה ואינה קריבה בכתיב נוסף: לישנא אחרינא קדושה וקריבה.

אם לכך נתכוון מתחלה בכתיב: אם לכך נתכוון בתחלה ויש בכתיב: יבדק אם אמר לכך נתכוונתי מתחלה.

א גמרא

בהסבר מחלוקת ר' מאיר ור' יוסי במשנה אמר ר' יצחק בר' יוסי, אמר ר' יוחנן: הכל (גם ר' מאיר וגם ר' יוסי) מודים במקרה שאדם אומר "תחול זו (תמורת עולה), ואחר כך תחול זו (תמורת שלמים)" – לדברי הכל אומרים אנו: תפוס (אחוז כדבר המחייב) את הלשון הראשון שאמר "תמורת עולה", וקדושת שלמים לא חלה אף לדעת ר' יוסי. וכן הכל מודים כשאדם אומר "לא תחול זו (תמורת עולה), אלא אם כן חלתה (חלה) זו (תמורת שלמים)" – שאומרים אנו כי תרווייהו קדשי [שתיהן] התקדשו, שתי הקדושות, עולה ושלמים חלו, אף לדעת ר' מאיר. ולא נחלקו ר' מאיר ור' יוסי אלא במקרה כגון זה שבמשנתנו, שאמר "תמורת עולה תמורת שלמים" שבמקרה זה, ר' מאיר סבר: מדהוה ליה למימר [מתוך שהיה לו לומר], אם רצה להחיל את שתי הקדושות, "תמורת עולה ושלמים", ואילו הוא אמר במקום זה "תמורת עולה תמורת שלמים" – הויא ליה [הריהו] נחשב כאדם האומר "תחול זו ואחר כך תחול זו", ומשום כך לא חלה אלא קדושת עולה, שאין קדושה חלה על קדושה. ואילו ר' יוסי סבר שמתחילה נתכוון להחיל את שתי הקדושות, והסיבה שלא אמר "תמורת עולה ושלמים" – שכן אי אמר [אם היה אומר] "תמורת עולה ושלמים", הוה אמינא [הייתי אומר, מפרש] את דבריו שרוצה שתהיה קדושה, ואולם קדושתה תהא מתחלקת לשתיים, כתמורת שלמים, ומשום כך אינה יכולה להיות קריבה על המזבח (שהרי אי אפשר להקריב חציה לקרבן זה

א גמרא

"אמר רבי יצחק ברבי יוסי, אמר רבי יוחנן: הכל מודים באומר "תחול זו, ואחר כך תחול זו" – דברי הפל, תפוס לשון ראשון.

"לא תחול זו אלא אם כן חלתה זו" – תרווייהו קדשי. בלא נחלקו אלא כגון משנתנו, דאמר "תמורת עולה תמורת שלמים". דרבי מאיר סבר: מדהוה ליה למימר "תמורת עולה ושלמים", ואמר "תמורת עולה תמורת שלמים", הויא ליה כאומר "תחול זו, ואחר כך תחול זו". ורבי יוסי סבר: אי אמר "תמורת עולה ושלמים", הוה אמינא: קדושה ואינה קריבה – קא משמע לן.

ב תנו רבנן, האומר "בהמה זו, חציה תמורת עולה וחציה תמורת שלמים" – כולה תקרב עולה, דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים: תרעה עד שתסתאב, ותימכר, ויביא בדמי חציה תמורת עולה, ובדמי חציה תמורת שלמים. אמר רבי יוסי: אם לך נתכוון מתחלה, הואיל ואי אפשר להוציא שני שמות כאחת – דבריו קיימין. – רבי יוסי היינו רבנן! – כולה רבי יוסי קתני לה.

ג תניא אידך: בבהמה, חציה עולה וחציה חטאת"

[הוא משמע לנו. הוא אומר] שבדבריו "תמורת עולה תמורת שלמים", התכוין לומר שתהא כולה עולה וכולה שלמים. ודנים באופן אחר של תמורת שתי בהמות הקדש. **תנו רבנן** [שנו חכמים]: אדם האומר על בהמת חולין שלו "בהמה זו חציה תמורת עולה, וחציה תמורת שלמים" – התקדשה בהמה זו כולה בקדושת עולה, ולכן תקרב עולה. אלו דברי ר' מאיר. ואילו חכמים אומרים: תרעה עד שתסתאב (שיפול בה מום), ותימכר, ויביא בדמי חציה תמורת עולה, ובדמי חציה תמורת שלמים. אמר ר' יוסי: אם לכך נתכוון מתחלה, הואיל ואי אפשר לאדם להוציא שני שמות כאחת (בבת אחת) – כל דבריו קיימין, וחלה עליה אף קדושת שלמים. ושואלים: שיטת ר' יוסי היינו רבנן [זוהי שיטת חכמים], ומה הוסיף בדבריו? ומשיבים: את הברייתא כולה ר' יוסי קתני לה [הוא ששונה אותה], ודברי חכמים שבה הם שיטת ר' יוסי.

ג תניא אידך [שנויה ברייתא אחרת]: אדם האומר "בהמה זו תהא חציה עולה וחציה חטאת" – מאחר וכלל הוא ש"תפוס לשון ראשון" הרי חציה נעשה עולה. וכיון שמחצית בהמה הוא דבר שהנשמה תלויה בו, אנו צריכין להאי טעמא ד"מדהוה ליה למימר", וצריך עיון בפרק שני דזבחים (ל"ב), גבי "כזית וכזית". ואם תאמר: היכי קאמר רבי מאיר "כולה תיקרב עולה"? הא רבי מאיר כרבי יהודה סבירא ליה בפרק קמא (תמורה י"א, ב), דאם אמר "רגלה של זו עולה" – אין כולה עולה, ואי משום דמודה רבי יהודה בדבר שהנשמה תלויה בו, וחציה היינו הנשמה תלויה בה היא – הא אמר בפרק קמא (שם א) דהני מילי תחלת הקדש, אבל תמורה – לא חיילא אפילו בדבר שהנשמה תלויה בו, דאין ממירין איברין בשלמים! ויש לומר: דרבי מאיר סבר לה כוותיה בחדא ופליגי עליה בחדא. סבר לה כוותיה דאם אמר "רגלה של זו עולה" – אין כולה עולה. ופליגי עליה, דכי היכי דבתחלת הקדש חיילא אכולה בדבר שהנשמה תלויה בו – הכי נמי כי אמר תמורה אאבר שהנשמה תלויה בו חיילא אכולה, כרבי יוסי דמדמה תמורה לתחלת הקדש. כדתנן בפרק קמא (שם י"א), אמר רבי יוסי: והלא במוקדשין האומר "רגלה של זו עולה" – כולה עולה, אף כשאמר "רגלה של זו תחת זו" – תהא כולה תמורה תחתיה. הכי נמי סבירא ליה לרבי מאיר, דכי היכי דחייל תחלת הקדש אכולה בדבר שהנשמה תלויה בו – הכי נמי תחול תמורה אכולה. ורבי יהודה סבר דאין תמורה חלה אאבר כלל, אפילו באבר שהנשמה תלויה בו. אף על גב דבתחלת הקדש מודה בדבר שהנשמה תלויה בו. וטעם כדפירשתי בפרק קמא (יא, א), או משום דדריש "בהמה בבהמה", או משום דמקיש תמורה למעשר, מה מעשר קרבן יחיד כו'. אי נמי יש לומר: דכי אמר "חציה" – אפילו רבי יהודה מודה דיש לחלק בין חציה לאבר שהנשמה תלויה בו, דהכי נמי אנו צריכין לחלק לרבי יוסי דאמר ולא שלימין בהן, וב"חציה" מודה דמימר. כאשר אפרש בסמוך בעזרת השם.

גמרא

תמורת עולה תמורת שלמים – גרסינן. ולא גרסינן "ותמורת שלמים". ורבי יוסי קסבר אי אמינא תמורת עולה ושלמים כו' – וכי יוסי אמר לך, קסבר האי גזר: אי אמינא האי לישנא "תמורת עולה ושלמים" – תהו קדושה ולא קריבה. וטעם זה, דסבר: אימא "תמורה" אכל מד ומד – ותהו קדושה גמורה ליקרב. ולכן, אף על גב דאמינא זהאי לישנא לתרווייהו איכוין – הוה ליה כאומר "לא תחול זו אלא אם כן חלה זו". לשון ירושלמי: דרבי (מאיר) סבר, האי גזר דאמר "תמורת עולה ותמורת שלמים" הוא דקטעי, דקסבר: אי לא אמינא כו' הוא דהדר ציה. והתניא, צניחא, דפלוגטייהו צהכי. רבי יוסי היינו רבנן, דהא ודאי כי אמרי רבנן נמי דמלו תרוייהו, לא אמרי אלא היכא דמתחלה נתכוין לך. דנמלך כולי עלמא מודו דאין דבריו האחרונים כלום, דודאי לא מני לאימלוכי. בהמה חציה עולה וחציה חטאת תקרב עולה – דתפוס לשון ראשון. וכיון דקדושה לפלגא קדושת עולה – קדשה כולה. ואף על גב דגבי האומר "רגלה של זו עולה" לא אמר רבי מאיר דתחול קדושה כולה, כדקתני צפירקין (י"ח), – אפילו הכי צ"מיה" מודה, כדלמרינן הסם: הכל מודים דבר שהנשמה תלויה בו.

תוספות

אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן הכל מודים כו' – כך היא השיטה לרבי יצחק בר יוסף, דטעמא דרבי מאיר לאו משום תפוס לשון ראשון, ואי אמר "תמורת עולה ושלמים" – אפילו רבי מאיר מודה דתרווייהו חיילי. ולא פליגי רבי מאיר אלא ב"תמורת עולה תמורת שלמים", כדמפרש: מדהוה ליה למימר "תמורת עולה ושלמים" כו'. ורבי יוסי סבר: אי אמינא "תמורת עולה ושלמים" – קדושה ואינה קריבה, כלומר: לא יוכל להקריבה חציה הוי תמורת עולה וחציה הוי תמורת שלמים, אימא: "תמורת עולה תמורת שלמים" ותקרב. לפיכך תחול אתרוייהו, דלשניהם נתכוון.

האומר בהמה זו חציה תמורת עולה חציה תמורת שלמים כולה תיקרב עולה דברי רבי מאיר – ואם תאמר: לרבי יצחק בר יוסי, דאמר טעמא דרבי מאיר "מדהוה ליה למימר", ולא משום "תפוס לשון ראשון" – הכא לא שייך למימר "מדהוה ליה למימר", ואם כן אמאי תקרב עולה? וכן במתניתין, דקתני "היא שלמים וולדה עולה", דאמר רבי מאיר "הרי זה ולד שלמים" – הכי נמי לא שייך למימר "מדהוה ליה למימר"! ויש לומר: דדוקא כי אמר "תמורת עולה תמורת שלמים", דמשמע דסותר דבריו שם – ודאי אנו צריכין להאי טעם "מדהוה ליה למימר". דאי לאו האי טעמא הוה אמינא: לשניהם נתכוון, דאין דרך אדם לסתור דבריו כל כך. לפיכך אנו צריכין להאי טעמא, דמדהוה ליה למימר "תמורת עולה ושלמים", ואמר "תמורת עולה תמורת שלמים" – דעתו שתחול זו ואחר כך תחול זו. אבל מתניתין דתרי גופין נינהו, ואין זו סתירה, דאיכא למימר: דעתו אתרוייהו. וכן הכא נמי אין זו סתירה, כיון דמפרש חצין – אין

עליו צריכין להאי טעמא ד"מדהוה ליה למימר", ומיד שאמר "חציה תמורת עולה" – חיילא אכולה. וכן במתניתין, מיד שאמר "היא שלמים" – חיילא קדושה אולד. וצריך עיון בפרק שני דזבחים (ל"ב), גבי "כזית וכזית". ואם תאמר: היכי קאמר רבי מאיר "כולה תיקרב עולה"? הא רבי מאיר כרבי יהודה סבירא ליה בפרק קמא (תמורה י"א, ב), דאם אמר "רגלה של זו עולה" – אין כולה עולה, ואי משום דמודה רבי יהודה בדבר שהנשמה תלויה בו, וחציה היינו הנשמה תלויה בה היא – הא אמר בפרק קמא (שם א) דהני מילי תחלת הקדש, אבל תמורה – לא חיילא אפילו בדבר שהנשמה תלויה בו, דאין ממירין איברין בשלמים! ויש לומר: דרבי מאיר סבר לה כוותיה בחדא ופליגי עליה בחדא. סבר לה כוותיה דאם אמר "רגלה של זו עולה" – אין כולה עולה. ופליגי עליה, דכי היכי דבתחלת הקדש חיילא אכולה בדבר שהנשמה תלויה בו – הכי נמי כי אמר תמורה אאבר שהנשמה תלויה בו חיילא אכולה, כרבי יוסי דמדמה תמורה לתחלת הקדש. כדתנן בפרק קמא (שם י"א), אמר רבי יוסי: והלא במוקדשין האומר "רגלה של זו עולה" – כולה עולה, אף כשאמר "רגלה של זו תחת זו" – תהא כולה תמורה תחתיה. הכי נמי סבירא ליה לרבי מאיר, דכי היכי דחייל תחלת הקדש אכולה בדבר שהנשמה תלויה בו – הכי נמי תחול תמורה אכולה. ורבי יהודה סבר דאין תמורה חלה אאבר כלל, אפילו באבר שהנשמה תלויה בו. אף על גב דבתחלת הקדש מודה בדבר שהנשמה תלויה בו. וטעם כדפירשתי בפרק קמא (יא, א), או משום דדריש "בהמה בבהמה", או משום דמקיש תמורה למעשר, מה מעשר קרבן יחיד כו'. אי נמי יש לומר: דכי אמר "חציה" – אפילו רבי יהודה מודה דיש לחלק בין חציה לאבר שהנשמה תלויה בו, דהכי נמי אנו צריכין לחלק לרבי יוסי דאמר ולא שלימין בהן, וב"חציה" מודה דמימר. כאשר אפרש בסמוך בעזרת השם.

עיונים

דברי הכל תפוס לשון ראשון אכן בסוגיה המקבילה במסכת זבחים (ל"ב), נאמר רק "דברי הכל לא חיילא (קדושת שלמים)", ולא הועלה כלל ענין תפיסת לשון ראשון. שכן כל עיקרה של הבאת דבריו של ר' יצחק בר' יוסי בשמו של ר' יוחנן נועדה להוכיח שאין ר' מאיר ור' יוסי חולקים כלל בשאלה האם אומרים "תפוס לשון ראשון". ולדעת שניהם אין אומרים כן. ולא נחלקו אלא באומדן דעתו של האדם. והראיה שר' מאיר אינו סבור שאומרים "תפוס לשון ראשון", היא ממה שאמר ר' יוחנן בשמו (בהמשך הסוגיה), שאם רצונו של אותו אדם היה להחיל את שתי הקדושות, צריך היה לומר "תמורת עולה ושלמים", ואם אנו אומרים "תפוס לשון ראשון", הרי משעה שאמר "תמורת עולה" שוב לא יכול היה להחיל עליה שם שלמים (רש"י שם).

תרווייהו קדשי וברומה לך, ובלשון אחר, נאמר בענין "לא תחול זו אלא אם כן חלה זו" כי "דברי הכל חיילא" (זבחים שם). ועיקרם של דברים, שכן כיון שהתנה את הקדושות זו בזו, הרי שתיהן חלות כאחת. ומצא שיש בתמורה גם קדושת עולה וגם קדושת שלמים, ולכן אין לה תקנה כמות שהיא, אלא תרעה עד שיפול בה מום, ותימכר, וברמיה יביא מחצה עולה ומחצה שלמים.

הוא ליה כאומר תחול זו ואחר כך תחול זו בסוגיה המקבילה בזבחים הלשון: "שמע

מינה מיהדר קא הדר ביה", שהתכוון מתחילה רק לתמורת עולה בלבד, ואחר כך התחרט ורצה להחיל עליה קדושת שלמים. וכתב רש"י שם: ולחזור אי אפשר. ומכאן למד במל"מ שאין חזרה בקדשים. אולם בשטמ"ק מסביר כך: כיון שאנו מניחים שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, הרי אף שיכול היה לחזור בו, מכל מקום אין אנו סבורים שלא נתכוון למה שאמר מתחילה, אלא שהוא כנמלך, שרוצה עכשיו להחיל על הבהמה קדושה נוספת, וזאת אינו יכול לעשות.

תרעה עד שתסתאב ותימכר ובטעם הדבר שאי אפשר להקריבה כמות שהיא, כתבו אחרונים שהוא משום שאין שוחטים שני קרבנות כאחד, ואף כאן הריהו כשוחט שני קרבנות כאחד. ועוד, משום שאין מה לעשות באבריה של בהמה זו, שלהקטירם אי אפשר משום דין שלמים שבה, ולאכולם אי אפשר משום דין עולה שבהם (מק"ד).

אורה ההלכה

חציה עולה וחציה חטאת היה מחוייב חטאת ואמר "בהמה זו תהא חציה עולה וחציה חטאת" – הרי זו תמות כדרך שאר חטאות המתות. כשיטת ר' יוסי. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פט"ו ה"ג).

תמות – לאף נגמר דבריו אדם נתפס, ואיהו לא הו' מחוייב חטאת, הלכך – תמות. ושויין באומר חציה חטאת – תמלה, והדר "חציה עולה" דתמות. שויין מני רבי מאיר – דעל כרחק הכי משמע: לאפילו רבי מאיר דלמנר זרישא מיקרב – הא תמות. והא מילתא פשיטא, דהא רבי מאיר תפוס לשון ראשון אית ליה, וכיון דלמנר "חציה חטאת" זרישא – כל שכן דתמות, הו'איל ואינו מחוייב חטאת. מעורבת – שנתערבו זה שמי קדושות. ואף על גב דתרוייהו חיילי עולה – קרבה, הו'איל ומערב זה מדי דמו להקרבה, קא משמע לן. תמורתה איצטריכא ליה – לאשמעינן דכיוצא זה היא, ואינה קריבה אלא היא תימכר לאחר שתתמלא, ויצא דמי חציה עולה וזדמי חציה שלמים. דמהו דמימא: נהי דאיהו לא קרבה כו'. ואינה קריבה – הו'איל ומתמלא כשהקדיש חציה לא היתה ראיה ליקרב, דלא קדשה לחציה. וכיון דלא הו'איל ידידה – לא פשטה קדושה כהיא שעתא זכולה, דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.

תוספות

רבי יוסי אומר תמות – פירש רש"י: דאף בגמר דבריו אדם נתפס, ואיהו אינו מחוייב חטאת – הלכך תמות. וקשה: היכי חיילא קדושת חטאת עליה כלי? האמר בנדרים (ו,א) דאפילו אמר על תבהמה "הרי זו חטאת", אם אינו מחוייב חטאת – לא אמר כלום! לפיכך פירש רבינו יצחק דהכא מיירי דאמר "וחציה תמורת חטאת". והכי גרסינן בתוספתא [פרק ג עיין שם]: "בהמה זו חציה זו תחת עולה, וחציה זו תחת חטאת" – תיקרב עולה. רבי יוסי אומר: תמות. וטעם דרבי יוסי: משום דשניהם חיילי, וכיון דאיכא עליו תמורת חטאת – למיתה אזלא.

מהו דתימא נהי דהיא לא קרבה תמורתה תיקרב – ואם תאמר: היכי סלקא דעתך לומר כן, דחשיב תמורה טפי מההיא דאתא מחמתיה? ויש לומר: דמהו דתימא דאין דעתיה שתהא התמורה חציה עולה וחציה שלמים, אלא אדעתא שתהא כולה תמורה, או תחת חציה של עולה או תחת חציה של שלמים, והוי קריבה. ואף על גב דבפרק קמא (תמורה י,א) קאמר רבי יוסי דאין ממירין בהמה שלימה באברים, כדתנן: ולא שלמים בהן – ב"חציה" מודה. דאם אמר "בהמה זו של חולין תחת חציה של זו", דחיילא. והיינו האי דפרישית לעיל, דצריך לחלק בין "חציה" לשאר אברים. ומהו דתימא דתיקרב תמורתה אף על גב דהיא לא קריבה – קא משמע לן דלא קריבה, כיון דמכח קדושה דחוויה קא אתייהא.

לפיכך כולה קדושה בקדושת עולה, ולכן תיקרב עולה, אלא דברי ר' מאיר. ר' יוסי אומר: חלה עליה אף קדושת חטאת, ולכן אינה קריבה כלל, אלא תמות, שהרי אי אפשר להקריב בהמה אחת לשני קרבנות. ושויין ר' מאיר ור' יוסי בדעתם באומר "חציה חטאת וחציה עולה" – שלדעת הכל תמות. ומבררים: הלשון "שויין" מני [למי היא מתייחסת]. מי מהחכמים הוא המורה לחבירו באופן זה? – ר' מאיר הוא, המורה לר' יוסי שבאופן זה דינה שתמות. ויש לשאול: והרי פשיטא [פשוט] שכך הוא, ואין צורך להשמיענו כן. שהרי זו היא כשיטתו של ר' מאיר, שכיון שכבר חלה עליו קדושת אמירתו הראשונה, שוב לא חלה עליו קדושת אמירתו השנייה. כך הוא במקרה שקדמה קדושת עולה לקדושת חטאת – שקרבה כעולה, וכך הוא במקרה שקדמה קדושת חטאת לקדושת עולה – שמתה! ומשיבים: יש צורך להשמיענו זאת, שכן מהו דתימא [היה מקום שתאמר]: אי לאו דאשמעינן, הוה אמינא [אם לא שהשמיענו, שכך היא דעתו של ר' מאיר במקרה זה, הייתי אומר] כי טעמא [טעם] שיטת ר' מאיר הוא לאו משום שאומרים אנו "תפוס לשון ראשון", שהאמירה הראשונה היא שמחילה את קדושתה, אלא היינו טעמא [זהו הטעם] של שיטת ר' מאיר – משום שהוא סבור כי חטאת מעורבת בקדושה אחרת, דינה שהיא קריבה, ומשום כך, באומר "חציה עולה וחציה חטאת" אמר ר' מאיר שקרבה (כעולה) אף שגם קדושת חטאת מעורבת בה. ומאותו טעם אפילו כי [כאשר] אמר "חציה חטאת" והדר [וחזר] ואמר "חציה עולה" – דינה שהיא קריבה. לכן קא משמע לן [הוא, התנא בברייתא משמיע לן] שלא כך הוא הדין, ובאופן זה מורה ר' מאיר לר' יוסי שאין היא קריבה, אלא מתה.

ד ועוד בענין דומה, תניא אידך [שנויה ברייתא אחרת]: אמר "בהמה זו חציה עולה וחציה שלמים" – הריהו קדושה, ואולם אינה קריבה, אלא הריהו רועה עד שיפול בה מום ותפסל מהקרבה, ואי תימכר, ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים. ועוד מדיניה של בהמה זו: הריהו עושה תמורה (כלומר, שאם המירו בה בהמת חולין – חלו עליה דיני התמורה), ודינה של תמורתה כיוצא בו, שאף תמורתה אינה קרבה אלא הריהו רועה עד שיפול בה מום, ותימכר, וחוצים את דמיה לעולה ושלמים. ושואלים: והרי מני [כשיטת מו' היא] ברייתא זו? – כשיטת ר' יוסי היא, הסבור שחלה על הבהמה קדושת שתי אמירותיו, ולא כשיטת ר' מאיר, ואם כן הרי פשיטא [פשוט] הדבר לשיטת ר' יוסי מהו דתימא [היה מקום שתאמר]: נהי דאם עצמה לא קרבה – אבל תמורתה תקרב, לכן קא משמע לן [הוא משמיע לן] שאף תמורתה אינה קריבה. וטעם הדבר: מאי שנא [במה שונה, מיוחדת] היא עצמה דלא [שאינה] קרבה – משום דהויה לה [שהריהו] קדושה דחוויה, שהרי אינה כולה עולה או שלמים, ואם כן תמורתה נמי [גם כן] – מכח קדושה דחוויה קאתיה [היא באה], ולכן אינה קריבה.

ד ועוד בדין הקדש שני חצאיה של בהמה. אמר ר' יוחנן: היתה בהמה של שני שותפים, ועמד אחד השותפים והקדיש בתחילה את חציה שלו, ולאחר מכן חזר ולקח (קנה) משותפו את חציה האחרת, והקדישה – דינה שהיא קדושה ואולם אינה קריבה, שהרי כאשר הקדיש את חציה הראשון לא היתה ראויה להקרבה, וכיון שנדחתה מהקרבה שוב אינה חוזרת להכשרה להיות מוקרבת אף שעתה היא ראויה להקרבה, והריהו עושה תמורה, ותמורתה

כשמקדיש חלק מבהמה השייכת לו בשלימות, הרי עדיין בידו להקדישה כולה באותה שעה עצמה, מה שאין כן בבהמת השותפים, שאין בידו להקדישה שכן חציה השני אינו שייך לו.

ועושה תמורה שהרי לאחר שקנה גם את חציה השני, אינה עוד בהמת השותפים, אלא שייכת לאיש אחד, ובידו לעשות תמורה (רש"י). אבל כיון שהתמורה מתקדשת בדיוק כפי מה שהיתה בהמת ההקדש הראשונה – אף התמורה מתקדשת ואינה קריבה.

אורה ההלכה

חציה חטאת וחציה עולה – היה מחוייב חטאת ואמר "בהמה זו תהא חציה חטאת וחציה עולה" – הרי זו תמות, כדרך שאר חטאות המתות. כדעת הכל. וכשיטת הרמב"ם בביאור הענין (ראה כס"מ ולח"מ). (רמב"ם שם).

בהמה זו חציה עולה וחציה שלמים – האומר "בהמה זו תהא חציה עולה וחציה שלמים" – קדשה, אולם אינה קריבה, אלא תרעה עד שיפול בה מום, ותימכר, ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים. כשיטת ר' יוסי. (רמב"ם שם).

ותמורתה כיוצא בו – האומר "בהמה זו תהא חציה עולה וחציה שלמים", ואחר כך המיר בה בהמת חולין – תמורתה כמותה. כשיטת ר' יוסי. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות תמורה פ"ג ה"ג).

בהמה של שני שותפים וכו' – בהמת השותפים שהקדיש אחד מהם את המחצית שלו, וחזר וקנה את מחציתה האחרת והקדישה – הרי זו קדשה וקריבה. ואף שמתחילתה, כשהקדיש רק את חציה, היתה דחוויה, אין הדיחוי מעיקרו נחשב כדיחוי, מאחר וכלל הוא שאין בעלי חיים נדחים. ואם כן, כשהקדיש את מחציתה האחרת, נראית כולה ראויה להקרבה. ואם המיר בה בהמת חולין – הריהו עושה תמורה. שלא כשיטת ר' יוחנן (וראה כס"מ ולח"מ). (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פט"ו ה"ד).

מסורת הש"ס
ד. משנה פאה פ"ב מ"ח.
קדושין ז,א. זבחים יב,א.
כו,א. כריתות כז,א.

גרסות

כולה בכת"מ חסרה מלה זו.
אלא היינו טעמא – קא משמע לן דלא בכת"מ:
אלא היינו טעמא מקדשה וקרבה ואפילו נמי כאומר חציה חטאת והדר אמר חציה עולה קרבה קא משמע לן.

מסורת הש"ס

א. (הביטוי) פסחים צח,א. קדושין ז,ב. זבחים יב,א. כריתות כז,ב. כח,א. ב. פסחים שם. יומא סד,ב. קדושין שם. זבחים שם. נט,א. תמורה כב,א. כז,ב. כריתות כז,א. כח,א. ילק"ש תורה שד. וראה ירושלמי יומא פ"ו ה"א.

גרסות

קדושת דמים נדחה בכתה"י: **קדושת דמים מנחה** וכן הוא ברש"י. **בעלי מומין נדחין** יש בכת"י ובש"י: **בעלי חיים נדחין** ובכת"י חסרות מילים אלו. **דברי הכל עולה קריבה** יש בכת"י: **דברי הכל קריבה עולה**.

כיוצא בה, שאף היא קדושה ואינה קריבה. **ושמע מינה תלת** [למד ממנה. מהלכה זו, שלושה דברים] לענין דין הדחיה בהקדש: **שמע מינה** [למד ממנה] כי אף קדושת דמים נדחה, כלומר, אפילו בדבר שלא נתקדש בקדושת הגוף אלא בקדושת דמים כשהקדש חצי בהמה – הקדישה רק לדמיה, שהרי אי אפשר לו להקריב חצי בהמה. **ושמע מינה** [ולמד ממנה] עוד כי **בעלי חיים** (ראה בגרסות) הריהם נדחין, שקרבנות שנדחו מפני טעם כלשהו מלהיקרב על גבי המזבח אף בהיותם חיים, שוב אינם יכולים להיקרב. ולא כדעת הסוברים שאין דחיה אלא שקרבנות שנשחטו בלבד. **ושמע מינה** [ולמד ממנה] עוד כי גם דבר שהיה בו דיחוי מעיקרו (מתחילתו, מראשית הקדשתו) הוי [הריהו] דיחוי, ואין אומרים שאין דין דחיה אלא בדבר שהיה ראוי מתחילתו ואחר כך נדחה. שהרי בהמה זו היתה דחיה מתחילה, משעה שהקדיש את חציה.

א ועוד בדינו של המקדיש שתי קדושות על בהמה אחת. **אמר אביי: הכל מודים היכא שאמר** [במקרה] **"בהמה זו חציה תהא עולה וחציה תהא מעשר"** – שלדברי הכל חלה עליה קדושת עולה בלבד, ולא קדושת מעשר, שהרי אין קדושת מעשר בהמה חלה אלא באופן זה של היוצאת הבהמות מהדיר ובהעברתן תחת השבט, ולא בהקדשה כשלעצמה.

העני – הואיל ונדחה ידחה, וקאמר עלה: שמע מינה תלת, שמע מינה תלת, שמע מינה תלת, שמע מינה יש דיחוי בדמים – ויש ספרים דגרסי: "שמע מינה קדושת דמים מנחה". ויש מפרשים: מנחה את התמורה, דאינה קריבה, כדאמר "ותמורתה כיוצא בה". ולא נראה, שהרי בפרק בתרא דכריתות (כז,ב) גבי "מטמא מקדש עשיר שהפריש קן לכבשתו והעני – הואיל ונדחה ידחה", וקאמר עלה: שמע מינה תלת, שמע מינה תלת, שמע מינה תלת, שמע מינה יש דיחוי בדבר שאין בו אלא קדושת דמים. ואם תאמר: מכל מקום אינו מתורץ התם, דהא לא שייכא קדושת דמים בעופות, דהא קיימא לן (שקלים פרק ד משנה ח) דאין לעופות פדיון! יש לומר, דהתם הכי פירושו: שמע מינה יש דיחוי אפילו בדבר דלית ביה קדושת הגוף. והוא הדין אפילו קדושת דמים אין בה. כההיא ד"מטמא מקדש עשיר שהפריש קן" כו'. ואם תאמר: מאי קא משמע לך רבי יוחנן? כולו נמי שמעינן בפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צח,א) על המפריש נקבה לפסחו, וקאמר עלה, שמע מינה תלת כו' ואם כן מאי קא משמע לך רבי יוחנן? ויש לומר: משום דפליגי תנאי בבעלי חיים אי נדחין אי לא, ואשמועינן דרבי יוחנן אית ליה כמאן דאמר בעלי חיים נדחין. ואם תאמר: מאי קאמר "שמע מינה: יש דיחוי בדמים, ושמע מינה: דיחוי דמעיקרא הוי דיחוי", כיון דשמעינן דיחוי מעיקרא – היינו קדושת דמים! ויש לומר: דאשכחנא שפיר דיחוי מעיקרא קדיש קדושת הגוף. כגון מומר שאכל חלב והפריש קרבן עליו וחזר בו, דהוי דיחוי מעיקרו קדושת הגוף, שהרי אין הדיחוי על ידי קרבן. אי נמי: כההיא דפרק "התערובות" (זבחים עח,א), דתנן: דם שנתערב במים, אם יש בו מראה דם – כשר. ודיק עלה בגמרא, אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא שפלו מים לתוך דם, אבל אם נפל דם לתוך מים – ראשון ראשון בטל. ואף על גב דיש בו מראה דם. וכהאי גוונא מצינו דיחוי מעיקרו בקדושת הגוף. ואם תאמר: כיון דאית ליה לרבי יוחנן דיחוי מעיקרו הוי דיחוי, אמאי נקט רבי יוחנן גופיה בפרק קמא דזבחים (יב,ב) ובפרק "נגמר הדין" (סנהדרין מז,א): אכל חלב והפריש קרבן והמיר דת וחזר, הואיל ונדחה – ידחה. נימא: אכל חלב והמיר דת והפריש קרבן, ואשמועינן רבותא טפי, דאפילו דיחוי מעיקרו הוי דיחוי! ויש לומר: משום אידך, דאמר התם: אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה, נקט נמי הכי. דבההוא לא מצי למינקט "נשתטה והפריש קרבן", דשוטה אין בהפרישתו כלום. ואם תאמר: היכי מצינו למימר דרבי יוחנן אית ליה דיחוי מעיקרו הוי דיחוי? האמר בפרק "שני שעירי" (יומא סד,א) דטעמא דבעלי חיים אינן נדחין – דילף ממחוסר זמן. ואידך: מחוסר זמן – לא אחזי, הא – אחזי. משמע דהא דקסבר דבעלי חיים נדחין סבירא ליה דאין דחיה אלא היכא דאחזי מעיקרו, ואם כן מנא ליה דדיחוי מעיקרו הוי דיחוי? ויש לומר: דיש שם שיטה אחרת, דבעלי חיים אינן נדחין מקרא ד"מום בם לא ירצו", ולא ילפינן ליה ממחוסר זמן. ולפי זה מצינו למימר דאית ליה דיחוי מעיקרו הוי דיחוי. והא (דהוא קאמר) התם מחוסר זמן לא אחזי – היינו מקמי דהוה ידע קרא ד"מום בם". ואם תאמר: הרי ההיא דפרק בתרא דכריתות (כז,ב. כח,א) דאמר רבי אושעיא: מטמא מקדש עשיר שהפריש קן לכבשתו והעני, הואיל ונדחה – ידחה. וקאמר עלה: שמע מינה תלת כו' כי הכא. ופריך עלה מרבי שמעון דקאמר: המפריש נקבה לפסחו וילדה זכר – הוא עצמו קרב פסח. ונימא: הואיל ונדחה ידחה! והתם קשה טובא חדא: דאפריך לרבי אושעיא, נפרוך נמי אמילתא דרבי יוחנן! ועוד: אדמותיב ליה מרבי שמעון, נסייעיה מרבי דפליגי עליה דרבי שמעון, ואמרו: תרעה עד שתסתאב ותמכר, ויביא בדמיה פסח! ונהי נמי דהכי קמשני – מכל מקום מה סלקא דעתיה דמקשה, וכי לא הוה ידע שיתרץ לו כן? ועוד: אדפריך מרבי שמעון דברייתא, נפרוך מרבי אליעזר דמתניתין דפירקין דלעיל "ואלו קדשים" (יח,ב), דתנן בהדיא: המפריש נקבה לעולתו וילדה זכר – ירעה כו'. רבי אליעזר אומר: הוא עצמו יקרב עולה. ויש לומר: דסבירא ליה למקשה דטעמא דרבי שמעון דאמר במפריש נקבה לפסחו וילדה זכר דהוא עצמו קרב פסח – היינו משום דאזיל לטעמיה, דאמר בפרק "ואלו קדשים" (יט,ב) גבי ההיא דתנן "המפריש נקבה לאשם – ירעה" כו', רבי שמעון אומר: תמכר שלא במום. ופריך בגמרא עלה: למה לי תסתאב? תמכר שלא במום, דכיון דלא חזי למילתיה – היינו מומו! ומשני, אמר רבי יהודה אמר רב: היינו טעמא, דאמר: מגו דנחתא לה קדושת דמים – נחתא לה קדושת הגוף. וטעמא דרבי שמעון מפרש: דסבר דכל מידי דלא חזי לגופיה – לא נחתא לה קדושת הגוף. ומשום הכי פריך מרבי שמעון אההיא ד"מטמא מקדש עשיר שהפריש קן", דלית בה קדושת הגוף. וליכא למימר לסייעיה מרבינן – דעד כאן לא פליגי רבנן אלא במפריש נקבה לפסחו ומפריש נקבה לאשם, מהאי טעמא דמגו דנחתא לה קדושת דמים נחתא לה קדושת הגוף. אבל בההיא ד"מטמא מקדש" – לא שייך ביה האי טעמא, דקדושת דמים לית בהן, דבעופות לית בהו פדיון. ומיעקרא מקדושת מזבח, דלא הן ולא דמיהן קרבי. ובהא אפילו רבנן מודו. ולהכי נמי ניחא דלא פריך אמילתיה דרבי יוחנן, דשייך ביה שפיר מגו דנחתא לה קדושת דמים נחתא לה קדושת הגוף. ואם כן אי הוה מותיב מינה מרבי שמעון – הוה אמינא: אדמותיב מרבי שמעון, לסייעיה מרבינן. ומשום הכי נמי ניחא דמותיב מרבי שמעון דברייתא ולא מרבי אליעזר דמתניתין, משום דמסתבר ליה מרבי אליעזר. דטעמא דרבי שמעון, משום דאזיל לטעמיה דההיא דמכילתין פרק "ואלו קדשים" (יט,ב). ומשני: התם לאו בפלוגתא דמגו דנחתא כו' תליא מילתא, אלא בפלוגתא דבעלי חיים נדחין, ואנן לרבנן אמרי, ורבי שמעון הוא דקסבר בעלי חיים אינן נדחין.

תוספות

שמע מינה מדרבי יוחנן תלת שמע מינה יש דיחוי בדמים – ויש ספרים דגרסי: "שמע מינה קדושת דמים מנחה". ויש מפרשים: מנחה את התמורה, דאינה קריבה, כדאמר "ותמורתה כיוצא בה". ולא נראה, שהרי בפרק בתרא דכריתות (כז,ב) גבי "מטמא מקדש עשיר שהפריש קן לכבשתו והעני – הואיל ונדחה ידחה", וקאמר עלה: שמע מינה תלת, שמע מינה תלת, שמע מינה תלת, שמע מינה יש דיחוי בדבר שאין בו אלא קדושת דמים. ואם תאמר: מכל מקום אינו מתורץ התם, דהא לא שייכא קדושת דמים בעופות, דהא קיימא לן (שקלים פרק ד משנה ח) דאין לעופות פדיון! יש לומר, דהתם הכי פירושו: שמע מינה יש דיחוי אפילו בדבר דלית ביה קדושת הגוף. והוא הדין אפילו קדושת דמים אין בה. כההיא ד"מטמא מקדש עשיר שהפריש קן" כו'. ואם תאמר: מאי קא משמע לך רבי יוחנן? ויש לומר: שמעינן בפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צח,א) על המפריש נקבה לפסחו, וקאמר עלה, שמע מינה תלת כו' ואם כן מאי קא משמע לך רבי יוחנן? ויש לומר: משום דפליגי תנאי בבעלי חיים אי נדחין אי לא, ואשמועינן דרבי יוחנן אית ליה כמאן דאמר בעלי חיים נדחין. ואם תאמר: מאי קאמר "שמע מינה: יש דיחוי בדמים, ושמע מינה: דיחוי דמעיקרא הוי דיחוי", כיון דשמעינן דיחוי מעיקרא – היינו קדושת דמים! ויש לומר: דאשכחנא שפיר דיחוי מעיקרא קדיש קדושת הגוף. כגון מומר שאכל חלב והפריש קרבן עליו וחזר בו, דהוי דיחוי מעיקרו קדושת הגוף, שהרי אין הדיחוי על ידי קרבן. אי נמי: כההיא דפרק "התערובות" (זבחים עח,א), דתנן: דם שנתערב במים, אם יש בו מראה דם – כשר. ודיק עלה בגמרא, אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא שפלו מים לתוך דם, אבל אם נפל דם לתוך מים – ראשון ראשון בטל. ואף על גב דיש בו מראה דם. וכהאי גוונא מצינו דיחוי מעיקרו בקדושת הגוף. ואם תאמר: כיון דאית ליה לרבי יוחנן דיחוי מעיקרו הוי דיחוי, אמאי נקט רבי יוחנן גופיה בפרק קמא דזבחים (יב,ב) ובפרק "נגמר הדין" (סנהדרין מז,א): אכל חלב והפריש קרבן והמיר דת וחזר, הואיל ונדחה – ידחה. נימא: אכל חלב והמיר דת והפריש קרבן, ואשמועינן רבותא טפי, דאפילו דיחוי מעיקרו הוי דיחוי! ויש לומר: משום אידך, דאמר התם: אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה, נקט נמי הכי. דבההוא לא מצי למינקט "נשתטה והפריש קרבן", דשוטה אין בהפרישתו כלום. ואם תאמר: היכי מצינו למימר דרבי יוחנן אית ליה דיחוי מעיקרו הוי דיחוי? האמר בפרק "שני שעירי" (יומא סד,א) דטעמא דבעלי חיים אינן נדחין – דילף ממחוסר זמן. ואידך: מחוסר זמן – לא אחזי, הא – אחזי. משמע דהא דקסבר דבעלי חיים נדחין סבירא ליה דאין דחיה אלא היכא דאחזי מעיקרו, ואם כן מנא ליה דדיחוי מעיקרו הוי דיחוי? ויש לומר: דיש שם שיטה אחרת, דבעלי חיים אינן נדחין מקרא ד"מום בם לא ירצו", ולא ילפינן ליה ממחוסר זמן. ולפי זה מצינו למימר דאית ליה דיחוי מעיקרו הוי דיחוי. והא (דהוא קאמר) התם מחוסר זמן לא אחזי – היינו מקמי דהוה ידע קרא ד"מום בם". ואם תאמר: הרי ההיא דפרק בתרא דכריתות (כז,ב. כח,א) דאמר רבי אושעיא: מטמא מקדש עשיר שהפריש קן לכבשתו והעני, הואיל ונדחה – ידחה. וקאמר עלה: שמע מינה תלת כו' כי הכא. ופריך עלה מרבי שמעון דקאמר: המפריש נקבה לפסחו וילדה זכר – הוא עצמו קרב פסח. ונימא: הואיל ונדחה ידחה! והתם קשה טובא חדא: דאפריך לרבי אושעיא, נפרוך נמי אמילתא דרבי יוחנן! ועוד: אדמותיב ליה מרבי שמעון, נסייעיה מרבי דפליגי עליה דרבי שמעון, ואמרו: תרעה עד שתסתאב ותמכר, ויביא בדמיה פסח! ונהי נמי דהכי קמשני – מכל מקום מה סלקא דעתיה דמקשה, וכי לא הוה ידע שיתרץ לו כן? ועוד: אדפריך מרבי שמעון דברייתא, נפרוך מרבי אליעזר דמתניתין דפירקין דלעיל "ואלו קדשים" (יח,ב), דתנן בהדיא: המפריש נקבה לעולתו וילדה זכר – ירעה כו'. רבי אליעזר אומר: הוא עצמו יקרב עולה. ויש לומר: דסבירא ליה למקשה דטעמא דרבי שמעון דאמר במפריש נקבה לפסחו וילדה זכר דהוא עצמו קרב פסח – היינו משום דאזיל לטעמיה, דאמר בפרק "ואלו קדשים" (יט,ב) גבי ההיא דתנן "המפריש נקבה לאשם – ירעה" כו', רבי שמעון אומר: תמכר שלא במום. ופריך בגמרא עלה: למה לי תסתאב? תמכר שלא במום, דכיון דלא חזי למילתיה – היינו מומו! ומשני, אמר רבי יהודה אמר רב: היינו טעמא, דאמר: מגו דנחתא לה קדושת דמים – נחתא לה קדושת הגוף. וטעמא דרבי שמעון מפרש: דסבר דכל מידי דלא חזי לגופיה – לא נחתא לה קדושת הגוף. ומשום הכי פריך מרבי שמעון אההיא ד"מטמא מקדש עשיר שהפריש קן", דלית בה קדושת הגוף. וליכא למימר לסייעיה מרבינן – דעד כאן לא פליגי רבנן אלא במפריש נקבה לפסחו ומפריש נקבה לאשם, מהאי טעמא דמגו דנחתא לה קדושת דמים נחתא לה קדושת הגוף. אבל בההיא ד"מטמא מקדש" – לא שייך ביה האי טעמא, דקדושת דמים לית בהן, דבעופות לית בהו פדיון. ומיעקרא מקדושת מזבח, דלא הן ולא דמיהן קרבי. ובהא אפילו רבנן מודו. ולהכי נמי ניחא דלא פריך אמילתיה דרבי יוחנן, דשייך ביה שפיר מגו דנחתא לה קדושת דמים נחתא לה קדושת הגוף. ואם כן אי הוה מותיב מינה מרבי שמעון – הוה אמינא: אדמותיב מרבי שמעון, לסייעיה מרבינן. ומשום הכי נמי ניחא דמותיב מרבי שמעון דברייתא ולא מרבי אליעזר דמתניתין, משום דמסתבר ליה מרבי אליעזר. דטעמא דרבי שמעון, משום דאזיל לטעמיה דההיא דמכילתין פרק "ואלו קדשים" (יט,ב). ומשני: התם לאו בפלוגתא דמגו דנחתא כו' תליא מילתא, אלא בפלוגתא דבעלי חיים נדחין, ואנן לרבנן אמרי, ורבי שמעון הוא דקסבר בעלי חיים אינן נדחין.

אמר אביי הכל מודים דאי אמר חציה עולה וחציה מעשר דברי הכל עולה קריבה – פירש רש"י: אפילו נתכוון תחלה לכך, דלא חשיב מילתא בתרייתא

עיונים

קדושת דמים נדחה רש"י מסביר שיש דין דיחוי גם בדבר שלא היתה בו קדושת הגוף, אלא נתקדש רק לשם דמיו, שבמחירו יביאו קרבן או דבר אחר למקדש. כמו בהמה זו שהקדיש מחציתה, שאינה עומדת להקרבה, אלא שבדמי אותה מחצית יביא קרבן. והראשונים התקשו בפירושו זה, משום שדבר זה הוא בכלל הדבר השלישי "דיחוי מעיקרו" שמשמע מתוך דברי ר' יוחנן שהוא דיחוי, שהרי כל דבר שהוא דיחוי מעיקרו אין בו אף מראשיתו קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד. ואם כן בכלל זה יש בו גם קדושת דמים. ובעיקר הסבירו כי יתכנו מקרים בהם יתכן שיהא דבר דיחוי מעיקרו, אף שאינו קדוש בקדושת דמים. כגון שנתן דם קרבן במזרק שהיו בו מים, שהדם הראשון שנכנס לכלי בטל במים, ונדחה מתורת דם. או להיפך, שיהא קדוש בקדושת דמים ואינו דיחוי מעיקרו, וכגון שהפריש דמים לחטאת, ונשתמד, שדמים אלה נדחים, אף שלא היו דחויים מתחילה (ראה תוס' ובחידושי רמב"ן לקידושין ועוד).

והראשונים הציגו פירושים אחרים, ובעיקרם שניים: האחד, שגם כאשר יש בהמה רק קדושת דמים שנדחית, גדול כוחה גם לענין תמורתה, שאף תמורתה לא תהא ראויה להקרבה (תוס' זבחים בשם רבינו חיים, ראב"ד). והשני, שיש דחיה גם בדמי הקרבן, שאם הפריש כסף לצורך קרבנו ונדחה – גם בכסף זה אינו יכול לקנות אותו קרבן,

לפי שנדחה מדין זה (ר"ח וראה דיון ארוך בשיטה זו בתוס').

בעלי חיים נדחין שכן נחלקו בדבר אם יש דין דחיה בבעלי חיים. ובטעם הדבר לדעת האומר שאין דין דחיה בבעלי חיים, שכן יש לראות את דינם כדיון בעל מום עובר, שלאחר שעבר מומם הריהם עולים לקרבן (יומא סד,ב), ומשנשחטו הרי זה כאילו עבר מומם. ובטעם ההבדל בין השחוטים והחיים, הסבירו שהחיים עדיין יכולים עקרונות לצאת לחולין לכשיפול בהם מום ולקנות בדמיהם קרבן אחר, ולפיכך אין דחיהם דחיה (מאירי קדושין ז,א), או שלפי שעדיין אינם ראויים להקרבה, הרי אלו כדחויים לפני זמן ההקרבה, והרי זה כאילו לא באו לכלל דחיה (ורע אברהם).

דיחוי מעיקרו הוי דיחוי בתוס' האריכו לדון בנושא זה. שכן מן הצד האחד נראה כי לדעת הכל (גם לדעת ר' יוחנן) דיחוי מעיקרו אינו נחשב כדחוי, אלא כדבר שלא נתפסה בו עדיין קדושה, שרק זה שכבר נתפסה בו קדושה שייך שיידחה. ואילו במקומות אחרים נראה שר' יוחנן פוסל אף בדחויים מעיקרא. ובתוס' הסבירו שיש לחלק בין דחיה הנובעת מדבר שבידו היה לתקן, שהיא אינה נחשבת דחיה, לבין דחיה מחמת דבר שאינו יכול לתקן (כגון שלא הגיע הזמן) שהיא חשובה דחיה. והרבה האריכו ראשונים בסוגיה זו, שיש ממנה מסקנות גם לגבי הקדש בזמן הזה ועוד.

אלא חציה מעשר וחציה תמורה – ומרויחו כי הדדי נינהו, הי מילא? תמורה – נוהגת ככל.

משנה

תחת זו תמורת זו חליפי זו – לשון תמורה נינהו. מחוללת – לשון חילול הוא, ולא אמר כלום – שאין צהמת קדש תמימה יולאה לחולין. לעשות לו דמים – שמהא אומה של חולין שיהא כמותה של הקדש שהוא מחולל עליה, ולא יתאנה ההקדש.

גמרא

אתפוסו – נמורה. קדשי בדיק הבית – אם העמיד צהמת חולין ואמר "זו תמורת זו" ו"חליפי זו". לא אמר כלום – לשון תמורה הוא, ואין עושין תמורה כדאמרין בפרק קמא (תמורה יג, א): ילאו קדשי צדק הבית כו'. זו תחת זו מחוללת על זו דבריו קיימין – וילא ההקדש לחולין וזה נכנס תמיו. שקדשי צדק הבית נפדין אפילו תמימין. אלמא "תחת" לישנא דאחולי הוא. לשון ירושלמי: מי תפסן פדיון, כלומר, מי ענדי תמורה.

תוספות

מדי. דאין מעשר קדוש כי האי גוונא אלא דרך מנין, והוא היה עשירי. והוא הדין אם אמר "חציה עולה וחציה תמורה" – לא חילא תמורה גבי עולה, הואיל ולא קיימא שם בהמה גביה שימיר בה. אלא חציה מעשר וחציה תמורה, דתרווייהו כי הדדי

נינהו היא – חילא, עד כאן לשונו. וקשיא: דאפילו אם כולה מעשר אין בדבריו כלום: ועוד: מאי "או דלמא מעשר קריבה" כו', הא לא קריבה ולא קדשה אלא במנין! ופירש רבינו יצחק: דמייירי באדם המעביר צאנו תחת השבט, ואמר: "משצא עשירי מן הדיר, תהא חציה עולה וחציה מעשר" – דברי הכל עולה קריבה. דקדושת הפה שהקדישה לעולה עדיפא מקדושת מעשר, שאינו יכול לחול אלא על ידי מנין עשירית והעברת שבט. דדוקא בעולה ושלמים פליג (רבי שמעון) ואמר דחלו שניהן, דלא אלימא כולי האי קדושת זה מזה. אבל בעולה ומעשר, דאלימ קדושת עולה ועדיפא מאד מקדושת מעשר – דברי הכל כוונתו לעולה. ואם תאמר: אמאי לא אמר "דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין", כדאמרין לעיל בריש פירקין גבי בכור, ותחול מעשר ולא עולה? ויש לומר: דהתם כשאמר בכור "עם יציאת רובו יהא עולה", אבל הכא מייירי שאמר "עם יציאת מיעוטו יהא עולה ומעשר", דלא חל עליה קדושת מעשר עד יציאת רובו.

"הרי זו תחת זו" או שאמר "הרי זו מחוללת על זו" – דבריו קיימין. שהתחילו בכך קדשי בדיק הבית על בהמת החולין. ומעתה יש לשאול: אי סלקא דעתך לישנא דאיתפוסו [אם עולה על דעתך לומר כי "תחת" לשון של התפסה] היא, ומשום כך מועילה היא בדין התמורה כאמור במשנה, אם כן מאי שנא רישא [במה שונה הלשונות הנזכרים בתחילת הברייתא], "חליפי", "תמורת", שאין הם מועילים לחילול קדשי בדיק הבית כיון שלשון התפסה הם, ומאי שנא סיפא [ובמה שונה הלשון שבסוף הברייתא, "תחת"] שאף שהיא לשון התפסה הריהי מועילה לחילול קדשי בדיק הבית? אמר אביי: הלשון "תחת" – פעמים משכחת לה לישנא דאיתפוסו [מוצא אתה אותה משמשת כלשון התפסה], ופעמים הריהי משמשת כלישנא דאחולי [לשון חילול]. ומפרט: לישנא דאיתפוסו [לשון התפסה] – דכתיב [שכן נאמר]

עיונים

חציה תמורה וחציה מעשר יש שפירשו את בעייתו זו של אביי במקרה שאין עומדת לפניו בהמת הקדש, אבל יש לו בביתו, ומשום כך, יש חסרון במעשה התמורה שעשה. ואילו היה אומר "חציה עולה וחציה תמורה" – חלה קדושת העולה, ולא קדושת התמורה. ואולם כיון שאמר "חציה תמורה וחציה מעשר", שאף מעשה הקדשת המעשר אינו כראוי, יש איפוא להסתפק מי מהם עדיף (רש"י, רמב"ם לפירוש לח"מ, וכן הוא בפירושנו). ויש שהסבירו כי החסרון שבאמירת "חציה מעשר" הריהו מפני שאין מעשר לחצאין, והחסרון שבאמירת "חציה תמורה" הריהו מפני שאין אדם מתכוון לאיסור (ראב"ד).

ויש שפירשו את בעיית אביי באופן שונה את בהמותיו תחת השבט, כדרך הקדשת מעשר בהמה, שאם אמר כשיצא העשירי "יהא חציו עולה וחציו מעשר" – הרי זו עולה. והספק שהעלה אביי מתייחס למצב שהיתה שם בהמת עולה, וכשיצא העשירי אמר "חציו תמורת עולה זו וחציו מעשר" (תוס', חזו"א). והוסיפו התוס' עוד שמדובר כשהקדיש את הבהמה לעולה או לתמורה עם יציאת מיעוטה מן הדיר, שעדיין לא חל המעשר, אבל אם הקדיש ביציאת רובה מן הדיר – הריהו מעשר, ולא חלו דבריו, שהרי דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים. ויש מן האחרונים שאמרו שאף באופן זה, שיצאה רובה מן הדיר, דבריו קיימים. שכן אין בכך הפרת דברי הרב, שהרי התקיים המצוה של המעשר בבהמה שתצא אחריה (חזו"א).

משכחת לה לישנא דאיתפוסו ולישנא דאחולי ורש"י כתב שכיון ש"תחת" משמש בשני מובנים, ולכן "לא מסרו הכתוב אלא לחכמים" שיקבעו הם מה הוא המובן שהשתמש בו האדם. אכן יש שתמחו איך יכולים חכמים לקבוע מה היתה דעתו בשעה שהקדיש, ולכן פירשו שכונת רש"י היא שאין דעתו של אדם האומר דבר מה, אלא ללשון המועילה, כפי שנקבע על ידי חכמים (גר"א).

ולכן הריהי איפוא קריבה כעולה לכל דבר. ואולם היכא [היכן, במקרה] שאמר על בהמת חולין העומדת לפניו "בהמה זו חציה תמורה", אבל אין בהמת ההקדש עומדת לפניו – והרי זו איפוא תמורה שאינה כראוי. והוסיף ואמר עוד "חציה תהא מעשר", ואף הקדשה זו אינה כראוי, שהרי לא נעשתה כדרך הקדשת מעשר בהמה, ומעתה יש לשאול מאי [מה] הדין, איזו משתי הקדושות הללו עדיפה? וצדדי השאלה: האם כתמורה היא קריבה – שכן נוהגת התמורה בכל הקדשים, או דלמא [שמא] כמעשר היא קרובה (קריבה), שכן יש חומרה מיוחדת היא במעשר בהמה, שהריהו מקדיש (מחיל קדושת מעשר) אף על זה שלפניו ולאחריו, שאם טעה מונה הבהמות ביציאתן מן הדיר וקרא לתשיעי "עשירי", או שקרא לאחד עשר "עשירי" – הרי אף הם קדושים. ומסכמים: לא נמצא לבעיה זו פתרון, ולפיכך תיקון [תענוגות] במקומה.

משנה

המשנה דנה בלשון המועילה בתמורה. היו לפניו שתי בהמות, האחת של חולין והשניה של הקדש, ואמר: "הרי זו (בהמת החולין) תחת זו (בהמת ההקדש)", וכן אם אמר "הרי זו תמורת זו", או אם אמר "הרי זו חליפת זו" – בכל האופנים הללו הרי זו תמורה, שכל אלה לשונות מחוללת על זו" – אין זו תמורה, שאין זו לשון תמורה, אלא לשון חילול. ואם היה בהמת ההקדש שאמר עליה "זו מחוללת על זו" בעל מום, ועומדת להתחלל – הריהו בכך יוצא לחולין מן התורה ואולם מדברי סופרים צריך לעשות דמים (הערכה כספית), כמה היא שווה. שאם היתה בהמת ההקדש יקרה יותר משווה של בהמת החולין – על הבעלים להוסיף להקדש את ההפרש, שלא יימצא המקדש נפסד.

גמרא

שנינו במשנה כי האומר "זו תחת זו" הריהי מכלל לשונות התמורה. ושואלים על כך: למימרא [האם] לומר. נלמד מכאן שהלשון "תחת" לישנא דאתפוסו [לשון של התפסה, האצלת קדושה מדבר לדבר] הוא, ורמינהו [ומשליכים, מראים סתירה] על כך ממה ששנינו בברייתא: היתה בהמת חולין שלו עומדת לפני בהמת קדשי בדיק הבית, ואמר "הרי בהמה זו חליפת בהמה זו" או שאמר "הרי בהמה זו תמורת זו" – לא אמר כלום. שכן אלו לשונות של תמורה, ואין ממירים בקדשי בדיק הבית. ואולם אם אמר "הרי זו תחת זו" – דבריו קיימין. שהתחילו בכך קדשי בדיק הבית על בהמת החולין. ומעתה יש לשאול: אי סלקא דעתך לישנא דאיתפוסו [אם עולה על דעתך לומר כי "תחת" לשון של התפסה] היא, ומשום כך מועילה היא בדין התמורה כאמור במשנה, אם כן מאי שנא רישא [במה שונה הלשונות הנזכרים בתחילת הברייתא], "חליפי", "תמורת", שאין הם מועילים לחילול קדשי בדיק הבית? אמר אביי: הלשון "תחת" – פעמים משכחת לה לישנא דאיתפוסו [מוצא אתה אותה משמשת כלשון התפסה], ופעמים הריהי משמשת כלישנא דאחולי [לשון חילול]. ומפרט: לישנא דאיתפוסו [לשון התפסה] – דכתיב [שכן נאמר]

אורה ההלכה

חציה עולה וחציה מעשר האומר "בהמה זו תהא חציה עולה וחציה מעשר" – הרי זו תקרב עולה. כדעת הכל וכדברי אביי. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות תמורה פ"ג ה"א). חציה תמורה וחציה מעשר האומר "בהמה זו תהא חציה תמורה וחציה מעשר" – הרי זה ספק מה דינה, ולכן אינה קריבה. ששאלה זו נשאה בגמרא בתיקו. (רמב"ם שם).

זו תחת זו, חליפת זו בעל הקרבן שאמר על בהמת חולין שיש לו "הרי זו תחת זו", או "הרי זו חליפת זו" – הרי זו תמורה. כמשנה. (רמב"ם שם פ"ב ה"א).

זו מחוללת על זו אמר על בהמת חולין "הרי זו מחוללת על זו" – אינה תמורה. כמשנה. (רמב"ם שם).

ואם היה הקדש בעל מום קדשים שנפל בהם מום, בין קדשי בדיק הבית ובין קדשי מוצב – אין פודים אותם לכתחילה אלא בשוויים. ואם עבר וחללם על פחות משוויים, ואפילו היה ההקדש שווה מאה דינר וחללו על שווה פרוטה – הרי זו פדוי, ויצא לחולין, ומותר ליהנות בו. ואולם מדברי סופרים צריך לברר מהו שוויו וחייב להשלים את דמיו להקדש. כיצד? הרי שהיו לו שתי בהמות, האחת בהמת קדשי מוצב שנפל בה מום ושוייה עשרה דינרים, והשניה בהמת חולין ששווייה חמשה דינרים, ואמר "הרי זו מחוללת על זו" – הרי זו נפדית ויוצאת לחולין, ואולם צריך הוא להשלים להקדש חמישה דינרים. כמשנה. (רמב"ם ספר הפלאה הלכות ערכין וחרמין ה"ח ט).

קדשי בדיק הבית אמר חליפת זו וכו' קדשי בדיק הבית אין עושים תמורה, שדיני התמורה הם רק בקדשי מוצב. כיצד? היו לפניו בהמת חולין ובהמת קדשי בדיק הבית ואמר "זו חלופת זו", או "זו תמורת זו" – לא אמר כלום. אבל אם הקדישה שלא בלשון תמורה אלא אמר "הרי זו תחת זו", או "הרי זו מחוללת על זו" – דבריו קיימים, ויצאה הבהמה הראשונה לחולין ונתפסה השניה. כברייתא, וכביאור אביי. (רמב"ם שם ה"ז).

מסורת הש"ס ג. ירושלמי נזיר פ"ב ח"א. ד. ב"מ נ"א. ה. ירושלמי שם.

גרסות

מעשר קרובה בכתי"מ: מעשר קריבה ובכתי"י: מעשר קרב.

מקדיש לפניו בכתי"י: מקדיש לפניו.

חליפת זו בדפ"א: חלופת זו ובכתי"י ובש"מ: חילפי זו.

אין זו תמורה יש בכתי"י: אינה תמורה ובמשניות: אינו תמורה.

ואם היה יש בכתי"י: אם היה.

הקדש יש בכתי"י: הקודש.

יוצא לחולין וצריך לעשות דמים יש בכתי"י ובדפ"א: יוצא לחולין צריך לעשות דמים.

חליפת זו בכתי"י: חליפה זו.

ואי סלקא דעתך לישנא דאיתפוסו בכתי"מ: ואי סלקא דעתך דתחת לישנא דאתפוסו.

לישנא דאיתפוסו דכתיב יש בכתי"י: דאתפוסו דכתיב.